

УДК 502/504:001.101

Н.В. Анацька,
кандидат філософських наук,
старший викладач НТУУ «КПІ»

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

У рамках сучасної освіти екологічні знання – важливий аспект у формуванні екологічної свідомості, а отже, вся освіта має бути екологічною. Водночас екологічні знання є сутнісною засадою екологічної освіти, яка передбачає засвоєння систематизованих екологічних знань і сприяє формуванню екологічної свідомості, тобто усвідомленню єдності людини й природи. Екологічні знання мають бути засадничими в технічних, економічних, гуманітарних знаннях, розкривати розуміння зв'язків людини з природою.

Сучасне суспільство дедалі більше уваги приділяє філософському осмисленню нових поглядів на екологічні проблеми. Вивченню екологічного знання присвячено значну кількість наукових досліджень як українських, так і зарубіжних авторів, серед яких можна виокремити певні наукові концепції. Єдиної думки щодо розв'язання екологічного питання не існує. Це пояснюється, з одного боку, складністю екологічної проблеми, а з іншого – недостатньою розробленістю теоретичних основ екологічного знання.

Упродовж останніх століть наукові уявлення щодо екологічного знання неодноразово змінювалися. Так, один з напрямів охоплює праці, присвячені вивченню теоретичних і методологічних аспектів, стану та перспектив розвитку зв'язків людини з природним середовищем. Його особливістю є механістичне уявлення про природу, можливості її приборкання та споживацьке використання природних багатств людиною як необмежених, що розглядається у працях І.Ньютона, Ф.Бекона, Р.Декарта, І.Канта, Г.Гегеля, Л.Фейєрбаха та інших. Екологічні знання виникають у результаті усвідомлення взаємодії людини з природою, яка відбувається шляхом практичної діяльності людей. Таким чином, природа й суспільство перебувають у складному взаємозв'язку, основою якого є практика, а її складовою – пізнавальна та виробнича діяльність людини. Відтак екологічні

знання не лише пояснюють невідомі сторони дійсності, а й сприяють оптимальним засобам використання природи. Ця концепція у своїй основі несе ідею споживацького використання природи.

Другий напрям розглядає праці, які містять конкретні завдання щодо захисту природи, ставлення до природи з позицій її збереження. Ці питання розробили представники Римського клубу А.Печчеї, Ф.Фукуяма, Р.Карсон, А.Швайцер, О.Леопольд, В.Вернадський, Х.Йонас, М.Моїсеев, А.Толстоухов та інші. Завдання філософії в процесі осмислення сутнісних характеристик екологічного знання полягає в обґрунтуванні нового підходу до екологічного знання на засадах гармонізації стосунків людини з природою. Водночас екологічні знання є результатом взаємодії людини з природою. Цей новий підхід вимагає реалістичного передбачення таких дій відповідно до усіх сфер людської діяльності та суспільного буття, які за своєю сутністю спрямовані на збереження природи.

До третього напрямку належать доробки сучасних українських науковців В.Андрущенко, М.Кисельова, В.Крисаченка, А.Єрмоленка, Т.Гардашук, В.Матвійчука, І.Стогнія, М.Хилька та ін. Наведемо одне з характерних сучасних визначень екологічного знання В.А. Матвійчука: «Екологічне знання постає як результат пізнавальної діяльності людини, як певна реакція суб'єкта пізнання на довкілля. Екологічне знання можна розглядати і як результат цілеспрямованої взаємодії людини з навколишнім середовищем, тобто як алгоритм системи певних моделей поведінки у навколишньому світі» [11, 14]. Звідси випливає, що природа й суспільство перебувають у постійному взаємозв'язку, а екологічне знання є продуктом повсякденної діяльності й результатом пізнання людиною навколишнього світу. Отже, екологічні знання складають сутнісні характеристики освіти, яка покликана формувати екологічний світогляд людини, що визначається особливостями сучасного глобалізованого суспільства й практичними потребами його усталеного розвитку. Основна ідея цього напрямку – це освіта, що скеровує усталений розвиток суспільства.

Базуючись на ідеях А.Швайцера, Х.Йонаса, О.Леопольда, В.Вернадського, В.Гура, вперше було розроблено новий підхід до визначення екологічного знання. Завдання філософії в процесі осмислення сутнісних характеристик екологічного знання полягає в обґрунтуванні цього підходу до природи як до абсолютної цінності

життя на засадах гармонізації стосунків людини й природи. Цілепокладання опосередковується ставленням до природи як до абсолютної цінності, а самоосмислення людиною себе визначається цінністю життя на основі природи й має стати новим підходом у відносинах людини з природою і новою сутнісною характеристикою сучасного екологічного знання. Тут ідеться не лише про знання природи і її збереження, а й про її відновлення в усіх різновидах діяльності і в усіх формах людського знання, тобто екологічні знання визначаються як фундамент освіти.

У своїх працях філософи доходять змістовних висновків щодо втілення екологічного знання в освіту і виховання в практику, хоча це питання до сьогодні є не повністю вивченим і продовжує бути предметом наукових досліджень.

Мета нашого дослідження полягає у здійсненні комплексного історико-філософського аналізу становлення екологічного знання, а саме – епохи Нового часу, визначенні його сутності в системі сучасної освіти і виховання, становленні моральних засад гармонізації стосунків людини з природою, які базуються на абсолютній цінності життя. Відповідно до поставленої мети визначено завдання: здійснити філософську ретроспективу екологічного знання шляхом аналітичного аналізу динаміки наповнення його проблемного простору.

Екологічні знання формувались протягом усього існування людства, тому аналізувати етапи їх розвитку, реалії кожного періоду важливо з позицій знання XXI століття. У першій половині XIX ст. екологія почала формуватись як нова самостійна наука. Саме слово «екологія» було введене в обіг у 1866 р. професором Йенського університету Е.Геккелем, на формування наукового світогляду якого вплинули ідеї Ч.Дарвіна. Термін «екологія» використовували ще до Е.Геккеля, однак загального поширення поняття «екологія» набуло саме завдяки йому. Праці Е.Геккеля «Загальна морфологія організмів» і «Загальна історія розвитку організмів» містять визначення екології як самостійної дисципліни, бо до того класична екологія розглядалась як частина біології і тривалий час існувала як складова різних розділів зоології, ботаніки, біогеографії та інших предметів. Відтоді почався етап становлення екології, а отже, і екологічного знання. Заслуга Е.Геккеля полягає перш за все в тому, що він намагався дати чітке визначення поняттю «екологія»: «Під екологією

ми розуміємо загальну науку про відношення організмів до навколишнього середовища, куди ми відносимо всі «умови існування» в широкому сенсі цього слова. Вони частково органічної, частково неорганічної природи; оскільки вони впливають на форму організмів, то тим самим змушують їх пристосовуватися до цих умов» [13, 15–16], – відзначає Г.Ушман у статті «Визначення Ернстом Геккелем поняття «екологія»». На основі цього розвиток екологічного знання у ХХ ст. відбувався у двох напрямках: перший – класична екологія, яка вивчає природні процеси та явища, другий – досліджує відношення «організм – середовище» з поступовим переходом на філософсько-світоглядну проблематику, тобто «людина-природа».

Філософія внесла в екологічні знання Нового часу нове положення – положення Ф.Бекона про підкорення природи. Він вбачає в природі наукову, практичну й естетичну цінність, формує більш жорстко виражений механістичний підхід до матерії, до природи. Ф.Бекон по-новому визначає мету екологічного знання. На його думку, вона полягає в тому, щоб бути корисною для людини, утверджувати її могутність у стосунках з природою: «Істинна мета науки – пізнати природу заради користі життя і практики» [15, 19]. Не можна не погодитися з думкою В.Шинкарука, який у своїй праці «Єдність діалектики, логіки і теорії пізнання» підкреслював, що однією з основних ідей екологічного знання Ф.Бекона є ідея верховенства людини над природою, і досягти цього людина може лише шляхом практичного використання законів природи, тому могутність людини тотожна її екологічним знанням. «Наукові знання – знаряддя влади людини над природою, джерело її могутності» [15, 19]. Відзначимо, що екологічні знання Ф.Бекон спрямовував лише у річище могутності людини, яка займається перетворенням природи, а результатом цього перетворення є прагматичне її (природи) використання.

Екологічні знання Р.Декарта базуються на раціоналізмі. «Декарт орієнтувався на об'єктивне вивчення органічної природи, стверджував принципову можливість використання у біології і фізіології загальних методів наукового дослідження природи» [8, 259]. Він був одним із найпослідовніших механіцистів, а природа в його уяві являє собою механізм, який може бути пізнаний лише механіко-математичним аналізом. Р.Декарт закликав переглянути традицію в осмисленні екологіч-

ного знання й осмислити його по-новому – розумом і самосвідомістю.

Б.Спіноза на протипагу декартівського дуалізму, який розділяє людину й природу, розвинув своє моністичне екологічне знання. Під природою він розуміє: «...Nog natura naturans нам потрібно розуміти те, що існує само в собі і являється само через себе, іншими словами, такі атрибути субстанції, котрі виражають вічну і безкінечну сутність» [1, 357]. На відміну від Декарта, за яким у природі панує лише тілесна субстанція, Спіноза наділяє природу безкінечною кількістю атрибутів: «Я розумію під природою не одну лише матерію та її стани, але, крім матерії, й інше безкінечне» [8, 264]. У своїх дослідженнях екологічного знання Б.Спіноза керується методом логічної дедукції. Він пропонує інший підхід у ставленні людини до природи, який полягає у встановленні з нею згоди за її законами, відступаючи від традиційної на той час пропаганди пріоритету людини над природою з метою її використання у вирішенні своїх прагматичних цілей. Це положення його екологічного знання містить нову точку зору – моральний аспект ставлення людини до природи. Отже, особливістю екологічного знання Нового часу був механістичний стиль мислення, коли до процесів природи стали прилаштовувати методи механіки. Аналітичний підхід в екологічних дослідженнях показав основні концепції щодо підкорення природи людиною і розробив синтетичний погляд на природу, що долало однібічність і обмеженість екологічного знання. Упевненість людини у своїй зверхності над природою зростала мірою розвитку науково-технічного прогресу, який містив у собі загрозу навколишньому середовищу внаслідок екстенсивного освоєння природи.

Власний підхід до екологічного знання мали просвітники-енциклопедисти. Природу вони вважали єдиним началом, яке існує вічно, незалежно від зовнішніх причин, постійно змінюється, але при цьому залишається ідентичною собі самій. Представник французького Просвітництва Ж.-Ж. Руссо вважав, що законодавство щодо законів людського існування повинно виникати із закономірностей, які створила природа. «До тих пір, поки люди зберігали свою первісну невинність, їм непотрібно було ніяке керівництво окрім голосу природи... Ніде і ніколи раніше людина не порушувала рівноваги в природі, з особливим піклуванням ставилася до того доквілля, в якому жила і працювала» [3, 13]. Така

модель суспільного устрою, коли люди жили у злагоді з природою, а вона своєю чергою давала їм все необхідне для життя, була досить утопічною і не мала підтримки. А звернення Руссо до засадничих принципів природи було визначальним вкладом у формування екологічного знання.

Значну увагу проблемі екологічного знання, зокрема вивченню людини й природи, приділяв представник Просвітництва П.А.Гольбах. У праці «Система природи, або про закони світу фізичного і духовного» він зауважував: «Людина – справа рук природи, вона існує в природі, вона не може – навіть в думках – вийти з природи. Даремно дух її прагне поринути за межі видимого світу – вона завжди буде змушена повернутись назад» [5, 7]. Тут автор намагається довести, що людина – істота природна й усі її намагання віддалитися від природи марні, а тому у взаємовідносинах людини з природою має бути гармонія.

Кульмінацією німецького Просвітництва стала творчість І.В.Гете. Його екологічні знання розкрито у статті «Природа», де він твердить: «Природа! Ми живемо посеред неї, але чужі до неї. Вона вічно розмовляє з нами, але секретів своїх не відкриває. Ми постійно впливаємо на неї, але не має у нас над нею ніякої влади... Вона вічно творить і вічно руйнує, але майстерня її не доступна... У кожного її творіння особлива сутність, у кожного явища окреме поняття, а все єдине» [4, 65]. Екологічні знання І.В. Гете набувають елементів стихійної діалектики, а моральний зміст проблеми «людина – природа» стоїть особисто людини, її ставлення до таємниць природи.

Епоху Нового часу, зокрема Просвітництва, пов'язують зі становленням промислового способу виробництва, формуванням нової культури екологічного знання, де домінуючим явищем була орієнтація на науку. В екологічних знаннях панувало уявлення про абсолютну незмінність природи, про те, що Всесвіт є величезним фізичним механізмом, що підкоряється чітко визначеним механічним законам.

Реакція на філософське пояснення екологічного знання та його пізнання, сформульоване французькими матеріалістами, а також прагнення подолати рамки механіцизму стало результатом виникнення нових концепцій у представників німецької класичної філософії. Вирішення цих проблем були досить різноманітні. Зокрема,

екологічні знання І.Канта в докритичний період орієнтуються на природознавство, філософію природи, гносеологію. Він розширив межі екологічного дослідження, тим самим поширив його і на питання будови й походження Всесвіту. Він піддає сумніву пізнання природи за допомогою механічних законів, не погоджується і з ототожненням організму з неорганічними тілами, тому що організм активний, має і причину, і дію. Для конкретизації розуміння екологічного знання важливі положення І. Канта фіксує у роботі «Критика здібності судження», де пише: «Відтак, якщо має існувати поняття або правило, яке спочатку виникло із здатності судження, то воно має бути поняттям про речі природи в тій мірі, в якій природа співвідноситься з нашою здібністю судження, і, значить про таку якість природи, про яку можна скласти поняття лише за умови, що її будова співвідноситься з нашою здібністю підводити дані частні закони під більш загальні, котрі не дані» [2, 171]. Отже, щоб з'ясувати сутнісні характеристики екологічного знання, зокрема реальні виміри доцільності природи, можливість людиною її пізнавати, потрібно вміти міркувати про особливе, яке знаходиться у загальному, і підводити його під поняття природи. Актуальною залишилася й позиція І.Канта щодо телеології природи: «Природа – цілісний організм, і в ній не можна руйнувати якісь «частини», не руйнуючи цілого» [9, 154]. Отже, екологічні знання І.Канта пропагують нове бачення – цілісний підхід до природи, і цей новий принцип в умовах екологічної кризи досить актуальний.

В екологічних знаннях Й.Фіхте розглядає природу з точки зору етичних аспектів. Він вважає, що її значення полягає лише в тому, що природа протидіє моральній діяльності, а етика своєю чергою перемагає в людині її природні начала. «Природа є образ нашої реальної сили і тому абсолютно доцільна; ми можемо робити в ній і з нею те, що повинні. Її начало безсумнівно моральне начало, а ніяк не природне (тільки тоді вона була б абсолютною); вона володіє гетерономією, а ніяк не автономією» [2, 231]. Це положення екологічного знання містить моральний аспект, тобто переваги людського начала над природним.

Ф.Шеллінг постає фундатором нового екологічного знання. Він не приймає концепцію Фіхте, в якій природі надавалось несправжнє буття, але переймає у нього ідею тотожності людини й природи

і переносить увагу з людини на природу. Він вважає, що природа не пасивне, а творче начало. «Природа є несвідомою творчістю, яка проходить через ряд ступенів розвитку від неживої природи до самосвідомості й свободи» [9, 267] – відзначає Ю.В. Кушаков у нарисі «Фрідріх Вільгельм Йозеф Шеллінг». Зосередившись на позиції первинності природи, Шеллінг намагався зрозуміти природу конкретно через саму природу; він сформулював тезу щодо її постійного розвитку. Уперше в історії становлення екологічного знання Шеллінг спробував установити й простежити розвиток протилежностей у природі, тому що протилежність неорганічного й органічного є тією формою, в якій реалізується життя природи, яка стала об'єктом філософсько-екологічного аналізу. «У Фіхте природі відводилося лише місце Не-Я... У Шеллінга ж природа постала не як Не-Я, не як породження Я, якою вона була у Фіхте, а як автономна «безумовна реальність» [9, 267–269]. Отже, в екологічних знаннях Шеллінга бачимо абсолютно новий підхід, де природа є не лише засобом для життя людини, а й найвищою цінністю, де до природи, як і до людини, маємо ставитися не лише як до засобу, а й як до цілі.

У центрі філософсько-екологічного знання Г.Гегеля – абсолютна ідея, котра існувала ще до появи природи й самої людини. На одному з етапів розвитку абсолютна ідея перетворює себе на матерію і породжує при цьому природу: «Природа є відчужений від себе дух...» [2, 332], – відзначає Г.Гегель у праці «Філософія природи». В екологічних знаннях він порівнює природу з перетворенням ідеї, яка відходить зі світу ідеального до протилежного світу – матеріального. Так відбувається еволюція світу природи. Далі він дає визначення самої природи: «Ідея, котра існує для себе, яка розглядається з боку свого єднання із собою, є споглядання, і така споглядальна ідея є природа... Ідея, котра володіє буттям, є природа, ... природа є ідея у вигляді інобуття» [2, 332]. Гегель наголошує, що етапи природного розвитку прямують до появи людського буття. «Тоді як матеріалізм вважає природу за єдине дійсне, в гегелівській системі природа є лише «відчуженням» абсолютної ідеї, немов її деградацією...» [10, 268], – зауважує Ф.Енгельс. Суперечність філософсько-екологічного знання Гегеля піддавалася критиці, зокрема ідеалізм, який заперечує самоцінність природи і стверджує її вторинність. До найкращих традицій екологічного гуманізму можна віднести

думки Гегеля про те, що повноцінний духовний світ людини неможливий без спілкування її з природою. «Своє завершення ця новітня німецька філософія знайшла в системі Гегеля, велика заслуга якого полягає в тому, що він вперше показав увесь природний, історичний і духовний світ у вигляді процесу, тобто в безперервному русі, зміні, перетворенні й розвитку, і зробив спробу розкрити внутрішній зв'язок цього руху і розвитку» [10, 23].

Отже, в епоху Нового часу збільшується відстань між людиною і природою, чітко розділяються два підходи в екологічних знаннях – прагматичний і етичний. Із часом прагматизм ставатиме дедалі більш популярним, що призведе до хижацького використання природи. А.М. Єрмоленко щодо цього відзначає: «Традиція, яка сягає Гобса та Гегеля, фактично позбавляє прав навколишній світ. Ці філософи тільки узагальнили наступний етап позбавлення прав природи, який уже відповідає капіталістичним економічним відносинам ... Мораль і право у відносинах людини з природою були антропоцентрично спрямовані, вони фактично регулювали відносини людей щодо природи, і ошадливе ставлення до неї було цілком залежним від людських інтересів» [6, 121].

Загалом, новизна одержаних результатів полягає в тому, що на основі цілісного, системного підходу до екологічного знання в контексті реконструкції філософського осмислення його еволюції з'ясовано розуміння екологічного знання як знання про стан природи у співвідношенні з активною діяльністю людини, знання природних явищ в їх причинних зв'язках з виробничою діяльністю, відношення до природи на підставі об'єктивних законів, що визначають їх сутнісні характеристики і принципи існування, тобто те, що є і що має бути в процесі діяльності людини з точки зору розуміння природи як абсолютної цінності життя.

Відтак зауважимо, що перспективи досліджень у даному напрямку полягатимуть в утвердженні екологічної освіти, яка є однією з необхідних засад підготовки особистості до життя в суспільстві – засвоєння систематизованих екологічних знань, перетворення екологічних знань на екологічні переконання, які регулюватимуть людську діяльність щодо природи як абсолютної цінності життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антология мировой философии: В 4 т. Т. 2. Европейская философия от эпохи Возрождения по эпоху Просвещения. – М. : Мысль, 1970. – 776 с.
2. Антология мировой философии: В 4 т. Т. 3. Буржуазная философия конца XVIII в. – первых двух третей XIX в. – М. : Мысль, 1971. – 760 с.
3. *Герасимчук А.А.* Основи екології: опорний курс лекцій: [навчальний посібник] / А.А. Герасимчук, Ю.І. Палеха. – К. : Вид-во Укр.-фін. ін-ту менеджм. і бізнесу, 1998. – 68 с.
4. *Гете.* Природа / Гете // Антология мировой философии: В 4 т. Т. 2. Европейская философия от эпохи Возрождения по эпоху Просвещения. – М. : Мысль, 1970. – С. 64–67.
5. *Гольбах Поль Анри.* Система природы, или о законах мира физического и мира духовного / Гольбах Поль Анри // Избранные произведения в двух томах. Т. 1. – М. : Соцэргиз, 1963. – 715 с.
6. *Єрмоленко А.М.* Соціальна етика та екологія. Гідність людини – шанування природи – К. : Лібра, 2010. – 416 с.
7. *Йонас Г.* Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. – К. : Лібра, 2001. – 400 с.
8. Історія філософії в її зв'язку з освітою: [підручник]. – К. : Каравела, 2006. – 480 с.
9. *Кушаков Ю.В.* Нариси з історії німецької філософії Нового часу. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 572 с.
10. *Маркс К.* Анти-Дюрінг // Твори. – К. : Політвидав, 1965. – Т.20. – С.7–318.
11. *Матвійчук А.В.* Екологічне знання та його вплив на формування стилю мислення в сучасній науці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.09 «Філософія науки». – К., 2001. – 20 с.
12. Освітологія: хрестоматія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К. : ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.
13. Очерки по истории экологии. – М. : Наука, 1970. – 292 с.
14. Філософія освіти: навчальний посібник. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 329 с.
15. *Шинкарук В.И.* Единство диалектики, логики и теории познания (введение в диалектическую логику): [монография]. – К. : Наукова думка, 1977. – 368 с.

Анацька Н.В. Історико-філософський аспект становлення екологічного знання.

У статті здійснено ретроспективний розгляд проблеми взаємодії людини й природи з метою з'ясування змістовного аспекту екологічного знання в період Нового часу.

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою в історико-філософському осмисленні екологічного знання, основою якого має бути розуміння природи як найвищої цінності життя.

Показано, що у період Нового часу особливістю розвитку екологічного знання є механістичне уявлення про природу, можливості її приборкання та споживацьке використання природних багатств людиною як необмежених, що розглядається в працях І.Ньютона, Ф.Бекона, Р.Декарта, І.Канта, Г.Гегеля, Л.Фейєрбаха та ін. Екологічні знання виникають на підставі усвідомлення взаємодії людини з природою. Таким чином, природа й суспільство перебувають у складному взаємозв'язку, основою якого є практика, а її складовою – пізнавальна та виробнича діяльність людини. Зважаючи на це, природа розглядалась як об'єкт виробництва, а екологічні знання – як знання про володіння природою на користь суспільства.

На противагу цьому нове визначення екологічного знання на основі принципу ековіталізму, тобто абсолютної цінності життя має орієнтувати на збереження й відновлення природи в процесі діяльності людства і стати новою засадою екологічної освіти.

Водночас нова соціальна, економічна, політична, культурна ситуація, в якій нині перебуває українське суспільство, має низку світоглядних, методологічних питань стосовно екологічного знання в освітньому процесі, екологічних загроз тощо. Усі вони потребують ґрунтовного філософського осмислення, а це є завдання саме філософії освіти.

Ключові слова: природа, екологія, екологічні знання, екологічна освіта, ековіталізм, практика, людина, суспільство.

Anatska N. Historical and philosophical aspects of the development of ecological knowledge.

The article considers the problem of interaction between man and nature in the retrospective in order to study the content aspect of ecological knowledge in the Modern Era.

The urgency of the research is due to the need for the historical and philosophical understanding of ecological knowledge, the basis of which should be understanding of nature as the highest value of life.

It is shown that during the Modern Era the development of ecological knowledge can be characterized by the mechanistic representation of nature, the possibilities of its taming and by the unlimited consumption of natural

resources by man, that was studied by I. Newton, F. Bacon, R. Descartes, I. Kant, G. Hegel, L. Feuerbach and others in their works. Ecological knowledge was developed on the basis of the study of the interaction between man and nature. Thus, nature and society are in a complex relationship, the basis of which is practice, and its component – cognitive and manufacturing activities of man. In view of this, nature was regarded as an object of production, and ecological knowledge was regarded as knowledge of how to dispose of nature in favor of society.

In contrast, the new definition of ecological knowledge based on the principle of ecovitalism, i.e. the absolute value of life, should focus on the preservation and restoration of nature in the process of human activity and become a new basis of ecological education.

At the same time, the new social, economic, political, and cultural situation of the Ukrainian society is characterized by a number of ideological and methodological issues related to ecological knowledge in the educational process, environmental threats, etc. All of them need a thorough philosophical study, and this is the task of the philosophy of education itself.

Key words: nature, ecology, ecological knowledge, ecological education, ecovitalism, practice, man, society.